

HEMLIG

jämiskt kung. 1938 nr 757.

Avalskrift av avalskrift.

Bil.1.

2. armékåren
Nr 10

Till Chefen för

Fårika fall av agitation bland trupperna inom gränsoområdet
hava på senare tid inrapporterats. Agitationen förekommer dels i
form av direkt påverkan i kommunistisk - ryssevänlig riktning, dels
såsom försök att sprida missnöje och olust bland manskapet. I båda
fallen hava utövarna varit att finna såväl bland civilbefolkningen
som vid truppen.

Denna verksamhet måste med alla till buds stående medel ener-
giskt kvävas.

Bland åtgärder som av truppbefälet i sådant syfte böra vidtagas,
äro:

1. Identifiering av samtliga i truppförbindningarnas närhet boende
aktiva kommunister samt dessas noggranna övervakande.
2. Uppgörande av förteckning över civila agitatorer samt uppräk-
tande av protokoll, såvitt möjligt med fullständiga vittnesutsagor,
rörande den bedrivna agitationen.
3. Omedelbart skiljande från den övriga truppen av militärperso-
ner, som bedriva agitation eller sprida missnöje. Sådant åtgärd mar-
keras i form av lämplig kommentering inom truppförbundet i avvaktan
på kårchefens beslut.

Uppgifter på enligt mom 1 identifierade samt utdrag ur enligt
mom 2 uppgjorda förteckningar insändas efter hand så snart ske kan
till kårstaben, sektion III.

Rapport över enligt mom 3 vidtagna åtgärder insändas ofördröj-
ligen till kårstaben, sektion III.

Boden den 10. december 1939.

På befallning

W.A. Douglas
Arméinspektör.

Rätt avskrivet intygar:

Kapten.

V.P.M.

angående principerna för och omfattningen av inom armén
organiserade arbetskompanier.

I. Principer.

Icke sällan har från truppbefällets sida påtalats, att den kommunistiska agitationen finge ostört pågå inom förbanden. Agitationen har bl a gått ut på ett systematiskt misstänkliggörande av befälet, disciplinens uppluckrande samt att väcka allmänhetens misstro mot av myndigheterna vidtagna beredskapsåtgärder.

Den kommunistiska agitationen har även tidvis tagit sådana former, att den bedömts ingå som ett led i sådan verksamhet, vilken syftar till åstadkommande av direkt uppror mot den legala överheten. Man måste även taga hänsyn till att agitationen under nuvarande läge kan vara inspirerad från främmande håll, i avsikt att försvaga landets försvarsmedel.

Då inga centralt utfärdade bestämmelser till förhindrande av en sådan agitation förelågo, vidtogs försvarsgrenscheferna och i vissa fall direkt under överbefälhavaren stående chefer, på eget initiativ vissa preventiva åtgärder. Sålunda utfärdade chefen för 2. arméledaren . /1 den 10.12.1939 vissa bestämmelser (Bil.1.) såsom förberedelse för upprättandet av ett arbetskompani. Till detta skulle agitatorer och missnöjespridare kunna avskiljas. Sedan kompaniet blivit organiserat, ut . /2 färdade sagde chef kompletterande bestämmelser. Se Bil.2. och 3. Försvarsstaben var orienterad häröfver.

Chefen för marinen hade i viss utsträckning hemförlövat kommunistiska värnpliktiga, men frångick detta efter någon tid och sammanförde dem till vissa stationer och depåer. Sedermera sammanfördes de å vissa fartygsenheter, där agitatorerna blevo isolerade och erhöilo strängt kontrollerad tjänstgöring.

Chefen för flygvapnet slutligen hade tillgripit hemförlöwing, varvid som motivering häröfver bl a angavs vapnets känslighet för sabotage.

. /1 I skrivelser till ÖB hava ch för marinen den 9.3.1940 (Bil 4) och

./1 ch för flygvapnet den 7.3.1940 (Bil 5) hemställt om fastställandet av bestämmelser angående förfaringsättet beträffande kommunister.

ÖB upptog den 21.3. 1940 ärendet med förevarargrencheferna, och meddelade de åtgärder, som vidtagits inom 2. armékåren. I övrigt skulle ärendet vila i avvaktan på en lagstiftning mot samhällsfientliga partier.

./1 Med anledning av ett till säkerhetschefen den 23.1. 1941 inkommet och till ÖB översänt V.P.M. angående vissa förhållanden i samband med av ch för Ostkustens marindistrikt organiserat isoleringsfartyg "Berout", infordrade ÖB på grund av frågens stora principiella betydelse av ch för marinen utfärdade bestämmelser ävensom yttrande över de erfarenheter, som vunnits beträffande de vidtagna åtgärderna. Chefen för marinen avläst svar den 6. mars 1941 (Bil 6) och resultatet beträffande de vunna erfarenheterna kunde i stort betraktas som mindre tillfredsställande. Chefen för marinen framhöll i sitt svar bl a, att militär personal, som tillhör ytterlighetsparti eller omfattade dess läror, borde sammanföras till för förvaret gemensamma arbetsläger. Denna fråga har i samband med av ÖB gjord föredragning inför statrådet i ärendet angående "Berout" varit föremål för diskussion. Tanken på upprättande av dylika arbetsläger torde därför icke varit främmande för regeringen. Även socialministerens mening har därvid inhämtats, varvid anteckning gjorts, att "Socialministern anser sig icke kunna framställa någon erinran mot att ifrågavarande personal ur marinen sammanföras till arméns arbetsläger om så befinner sig ändamålsenligt ur militära synpunkter."

Under åren 1939 - 1940 har inom försvarstabens underrättelseavdelning upplagts ett register över kända kommunister. Registret grundar sig uteslutande på från polismyndigheten lämnade uppgifter eller av densamma kontrollerade uppgifter, då de inkommit från annat håll. Med uppläggandet av ett dylikt register avsåg man icke blott att erhålla kännedom om personer, vilka voro kommunister, utan även att militärt utnyttja detsamma, till förebyggande av den kommunistiska agitationen. En bearbetning av registret skedde därför, varvid kompletterande uppgifter angående inskrivningsnummer och tilldelning ägde

rum. Sedan denna komplettering fortskridit så långt, att ett stort antal kommunistiska värnpliktiga kunde identifieras, upptog man i slutet av april 1941 frågan om registrets utryttjande ur militär synpunkt. Efter föredragning av en promemoria i ärendet av den 22.4. 1941 inför ÖB resolverade denne, att förslag till skrivelse och andra åtgärder skulle upprättas. Sedermera tillställde förevarsstabens under rättelseavdelning i juli 1941 cheferna I - IV. arméfördelningarna personaluppgifter rörande kommunistiska värnpliktiga, vilka av anteckningar i registret kunde bedömas vara av ledande typ. Uppgifter för ÖN trupper förelågo ej vid denna tidpunkt.

Redan tidigare - den 15. maj 1941 - anbefallde ÖB att chefen för armén skulle vidtaga skyndsamma åtgärder för organiserande av erforderligt antal arbetskompanier, avpassade efter dåvarande förevarsberedskap (Se Bil.7) åtgärder och order för organiserandet av arbetskompanierna framgår av P.M. (Bil.8).

./1

./1

Här skall endast framhållas, att arbetskompanierna, sammanlagt tio för hela riket, upptagits i av Kungl. Maj:t fastställda mobiliseringsplaner.

./1

Då i ÖB:s order, Bil 7, undantogs till l. tjänstgöring inkallade värnpliktiga, närslutes av ÖB senare utfärdade bestämmelser (Bil.9.).

Av det ovan sagda framgår, att avsikten hela tiden varit, att endast kommunister i ledande ställning, agitatorer och missnöjesspridare skulle överföras till arbetskompanierna. Till grund för uttagande av denna personal lades uppgifterna i det ovan nämnda vid fet U upplagda registret, de enda uppgifter, vilka stodo till förfogande. I registret hade personerna klassificerats efter "farlighetsgrad" i enlighet med en av polismyndigheterna uppgjord nomenklatur, vilken dock senare visat sig vara oenhetligt genomförd och därför i viss mån vilseledande. I samband med en under innevarande år pågående och ännu ej avslutad revidering efter enhetlig nomenklatur, kunna vissa ändringar bli erforderliga i den en gång verkställda krigsplaceringen vid arbetskompani. Även har redan nu dylik krigsplacering i vissa fall upphävts efter företagen särskild prövning i varje särskilt fall.

Angående till arbetskompanier överförd personal från aman försvarsgren än armén kan framhållas, att dylik överföring skett först

efter prövning i varje särskilt fall i samråd med polismyndigheten. Av från marinen under hand föreslagna hava sålunda endast 64 % vid denna granskning godkänts för dylik överföring och krigsplacering under det att från flygvapnet överförda icke någon krigsplacerats vid arbetskompani. Jämväl vid förslag från truppförbandschef om överföring till arbetskompani har sådan kontroll först ägt rum. Härvid har endast 44 % av antalet föreslagna personer erhållit dylik krigsplacering.

Beträffande arbetskompaniernas karaktär må i detta sammanhang särskilt framhållas, att de organiserats såsom militära arbetsförband och icke såsom några "straffkompanier". Kompanierna hava icke fått utföra annat arbete, än sådant, som kunnat tilldelas dem inom den militära verksamhetens ram och som haft militär nytta. Arbetsuppgifternas framgå närmare av Bil 10.

./1

II. Omfattning.

I fastställda mobiliseringsplaner finnas upptagna tio landstorm-arbetskompanikadrar, två inom vardera militärområdena på fastlandet. Det fåtal kommunister, som äro rullförda inom Gotlands militärområde, avses att överföras till något av de på fastlandet organiserade kompanierna. Organisationen kan beräknas omfatta en personalstyrka uppgående till maximum 3000 - 3 500 man. Omfattningen av den hittills verkställda krigsplaceringen av personal till arbetskompanierna framgår av bifogad tablå, Bil. 11. Den av sagda tablå framkomna slutsumman måste emellertid betraktas såsom approximativ, då vid den fortsatta personalkontrollen siffran å ena sidan kan komma att höjas, å andra sidan pågående revidering av registret företer en tendens, som talar för att siffran kommer att nedgå.

Rätt avskrivet intygar:

Kapten.

Källa:

Dokumenten på denna sida är inlånade från Krigsarkivet och ingår i Arméstaben Sektion III LKE: 1939-1945 vol. F7:25

Riksarkivet

Landsarkivet i Östersund